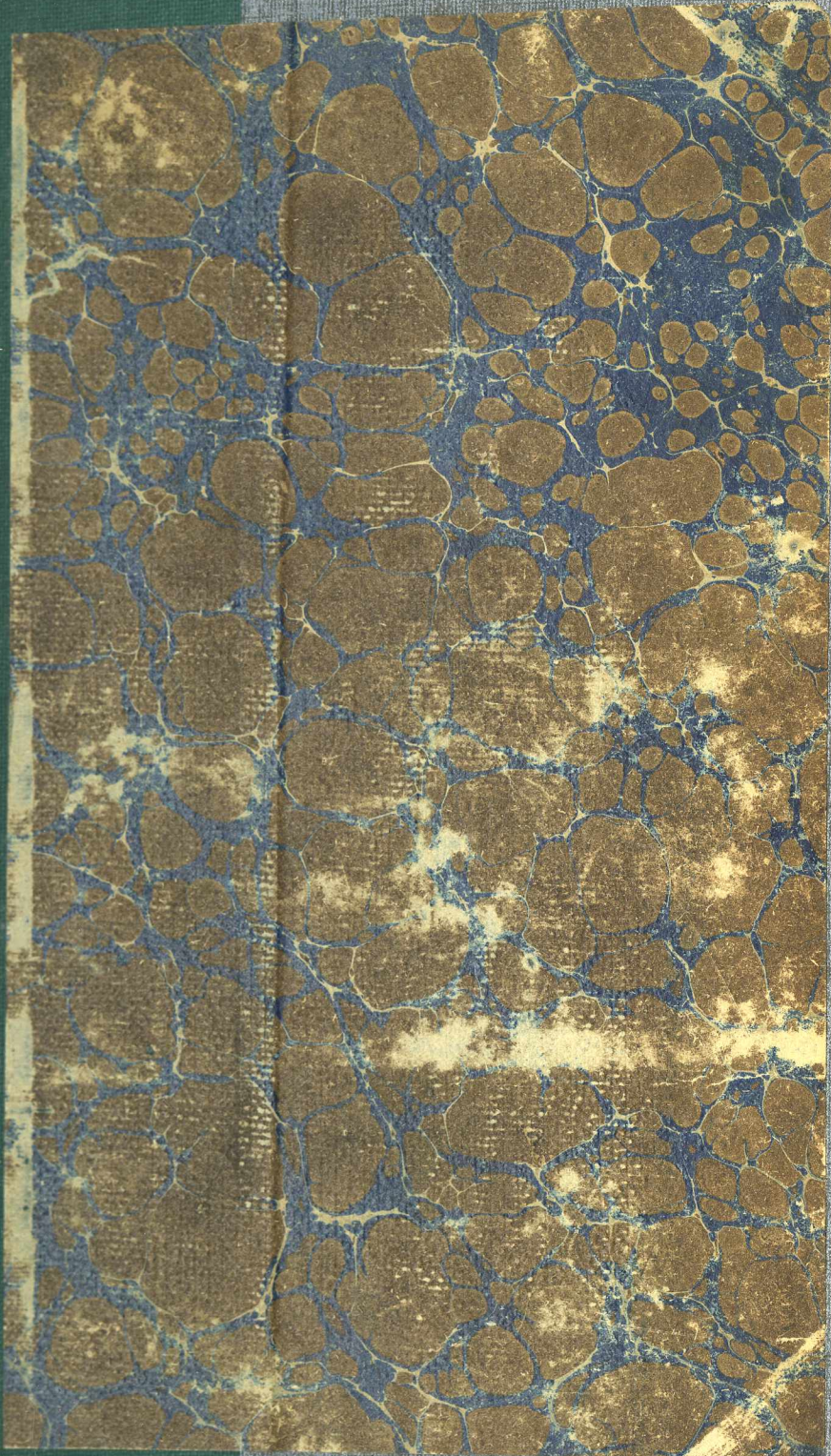

Politikai
röpiratok.

116.

116
985

A TISZÁNINNEN VALÓ
előgyarongás,
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
NÉZETE

A LEGFŐBB FELÜGYELETI JOG

KÉRDÉSÉBEN.

Külön lenyomat ugyanazon egyházkerület 1879-ik évi nyári közgyűlésének
jegyzőkönyvéből.

18.

Ballagi Géza Garitómák
Király Pál

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD B., A REF. FŐISKOLA BETŪIVEL.

1879.

1885. MÁJUS 15. NAPJÁN
KÖZVETLENEN

NYELVI

DR. BALLAGI GÉZA.

NYELVI

Ballagi Géza

Dr. Ballagi Géza

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Folyó évi ápril 29., 30. s május 1-ső napján, a főtiszteletű egyházkerületnek Miskolcon tartott közgyűlésén hozott 23-ik jegyzőkönyvi pontja értelmében, alólirottak a végből küldettek ki, hogy: „adjanak egy szabatosan körvonalozott véleményt arról, hogy miként értjük mi az államkormányának egyházi s közoktatási ügyeinkkel szemben gyakorolható s hazai törvényeinkben sarkaló *suprema inspectio* jogát, s hogy minő viszony az, mely e tekintetben az állami kormány és egyházunk között létezik, s mennyiben áll homlok-egyenest összeütközésben a mi egyházi és közoktatási önkormányzati jogainkat biztosító országos törvényekkel, az államkormányának utóbbi időkben is, számos sérelmi esetekben tanusított magatartása.“ Van szerencséje alólirott bizottságnak, amennyire azt az idő rövidsége megengedte, tiszteletteljesen a következőkben válaszolni:

Protestáns önkormányzatunk az 1606-ik évi bécsi, 1622-ik évi nikolsburgi, 1645-ik évi linci békekötések az 1790°/₁-ki XXVI. törvénycikken, az 1848-ki XX. törvénycikken, 1868. LIII. törvénycikken alapszik.

Tekintve azon körülményt, melyszerint az 1790°/₁-ki XXVI. törvénycikk említett békekötéseket követő időkben, több sérelmet szüntetett meg, mely az államkormányok változó politikája miatt sujtotta prot. önkormányzatunkat, azon korban kétségkívül közrehatott arra, hogy a koronként nyugtalanított kedélyek lecsilapuljanak; azonban ha a békekötések cikkelyeit figyelembe vesszük, lehetetlen azon véleményt

ki nem fejeznünk, miszerint az 1790¹/₁-ki XXVI. törvénycikk a korábbi békekötések ránk vonatkozó cikkelyeitől is már sérelmes eltérést mutat, melyet tehát, majd ha a vallásszabadság fontos kérdése országgyűlési tárgyalás alá kerül, alkotmányos viszonyaink tekintetbe vétele mellett megváltoztattatni, illetőleg a vallásügyben hozandó s a mai kor követelményeinek megfelelő törvény által biztosítottatni, épen nekünk protestánsoknak lesz kötelességünk az ország törvényhozásától sürgetni. Hogy ezen lépést tegyük, arra az 1606-ik évi bécsi békekötés I-ső cikkelyének záradéka: — „*ut religionis exercitium, tam Baronibus, Magnatibus, Nobilibus, quam etiam liberis Civitatibus, ac universis statibus et ordinibus regni, in suis ac fiscis bonis; item in confinibus quoque regni Hungariae, militibus ungaris sua cujusque religio et confessio: nec non oppidis et villis, eam sponte acceptare volentibus, ubique liberum relinquatur; nec quisquam omnium, in libero ejusdem usu ac exercitio, a quoquam impediatur. Quin imo ad praecavenda inter status et ordines aliqua odia et dissensiones; ut quaelibet religio, suae professionis superiores seu superintendentes habeat statutum est,*“ mely a következő békekötések által megerősítettett, nemcsak jogot ad, de azon kötelességet is ránk rója, hogy zivataros időkben, őseink által kard élén szerzett törvényes biztosítékainkat, a mai békésebb viszonyok között alkotmányos uton, törvényhozásilag igyekezzünk újból ne csak biztosítani, hanem a mai fejlesztett viszonyok követelményei szerint, oly módon átalakíttatni, hogy míg egyrészt, régi biztosítékainkból ki ne forgattassunk, addig másrészt, prot. önkormányzati alkotmányunk szilárd alapon biztos fejlődésnek indulhasson. De mivel autonomiánk egyenesen egyházunkra vonatkozó része, érdemlegesen újabb időben meg nem támadtatott, s az államkormány s illetőleg más felekezetek részéről, keresztelési, esketési, vegyes házassági és áttérési esetekben tapasztalt surlódások, némi részben már

eddig is úgy tekinthetők, mint legtöbbször rendőrileg elintézhetőek, alólirott bizottság, autonomiánk másik felének, t. i. iskoláink szabadságára vonatkozó részének különösebb taglalását látja szükségesnek, annyival inkább, mivel az állam főfelügyeleti jogát, egyházi ügyeinkben, nem látja egyébben körvonalozhatónak, mint abban, a mit az 1858-ki erdélyrészi Szilágy-Somlyón tartott ref. egyházkerületi közgyűlés kimondott, melyszerint: „az állam kormánya statutumainkat átvizsgálhatja, s minket bárhonnán jöhető megtámadások ellen védelmezni tartozik.“

Mely felfogást bizottság annyival inkább magáévá tette, miután az igazi szabadelvű törvényhozás, az állam kormányát az egyházzal szemben, csakis a rendőri ellenőrzés jogával véli felruházhatónak: elvitázhatlan joga lévén az államnak arra, hogy ellenőrizze a felekezetek egyházi életét annyiban, amennyiben netalán alkotmány és hazaellenes irányt vehet az, különösen hazánk nemzetiségi vidékein. S az államhatalomnak ily rendőri ellenőrzési jogába annyival inkább belenyugodhatunk, mivel minket, mint magyarországi ref. egyházat, míg a kormányzat magyar és alkotmányos lesz, haza és alkotmányellenes üzemekkel, mint eddig, úgy ezután sem vádolhat senki, mivel a mi autonomiánk éppen a magyar nemzet és magyar haza szabadságtörekvéseivel, sulyos alkotmányküzdelseivel, a legszorosabban egybe van forrva.

A mi azonban autonomiánknak iskoláinkra vonatkozó részét illeti, mint már kifejeztük, szigorúbb taglalás alá kell vennünk, annyival inkább, mivel az alkotmányos korszak megnyilta óta, éppen ezen a téren sok zaklatásnak vagyunk kitéve, pedig még nem feledeztünk el azon időszakot sem, midőn prot. tanintézeteink élete felett az abszolút kormány intézkedett; mert noha igaz ugyan, hogy felekezetünk akkoriban az abszolút kormány ellenében hatalmas erőt fejtett ki, mindazonáltal lehetetlen fájdalommal nem emlékeznünk

arra, hogy a rendeletek által való folytonos zaklattatás idejében, legjobb erőnket az ellenök irányzott folytonos védekezés küzdelmeire kellett fordítanunk.

A szomorú múlt példáin okulva, ma már nem tehetjük ki magunkat a miniszteri rendeletek eshetőleges egyoldalúságainak azért, mivel mi, ha közép és főiskoláink viszonya az államhoz az országgyűlés által alkotmányos uton fog szabályoztatni, a szentesített törvénynek engedelmeskedni fogunk, mivel föl nem tehetőnek gondoljuk azt, hogy a közép és főiskolákról alkotandó törvény ránk nézve sérelmes intézkedéseket tartalmazhasson.

Nem tehetjük ki magunkat miniszteri rendeletek által való koronkénti zaklattatásnak azért, mivel szomorúan tapasztaljuk, hogy még alkotmányos miniszter is tévedhet olyan utra, melyen a törvényhozást elkerülve, iskoláinkat törvényen kívül oly terhek viselésére kényszeríti, melyeket éppen nem gazdag felekezeti tanintézeteink meg nem bírhatnak.

Nem tehetjük ki magunkat a miniszteri rendeletek zaklatásainak azért, mivel éppen napjainkban tapasztaljuk, hogy azon rendeletek néhány év alatt oly módon változhatnak meg, hogy végre önmagoknak is ellentmondanak. Amint-hogy a jogakadémiák szervezésével éppen így történt, melyeket egyházkerületeink — 1874-ben, midőn a közoktatási miniszter rendeletileg intézkedett a saját fenhatósága alatt álló állami és királyi kath. jogakadémiákat illetőleg, s intézkedésével a mi jogakadémiáinkra is ránehezkedett — a miniszteri rendelet értelmében szerveztek, nagy költséggel új tan székeket állítottak, s négy év alig múlt el, midőn a közokt. miniszter azokat újból szervezendőknek tervezte; míg végre belátván az örökös kísérletek sivár eredményeit, egy újabb rendeletével, a tervbe vett szervezkedést elejtette, beérvén azzal, hogy a jogi vizsgálatokat az eddigőtől eltérő módon szervezze. Azonban semmi biztosítékunk sincs az iránt, hogy néhány év múlva, nem lesz-e tervbe véve ismét egy új

szervezkedés, a mikor meglehet, hogy a most létező állapotok ismét fel fognak forgattatni.

Nem tehetjük ki magunkat végre a miniszteri rendeletek egyoldalúságának azért, mivel a törvény biztosítékait a miniszteri változó kegy ingatag alapjával föl nem cserélhetjük, s pedig annyival kevésbé, mivel az 179°/₁. XXVI. törvénycikk iskoláinkra vonatkozólag félremagyarázhatlanul intézkedik a következőkben: „Scholas quoque tam triviales quam grammaticas, non solum quas habent, sed et novas, ubicunque iis necesse visum fuerit, prout et altiores, accedente tamen praevis quod hasce adsensu Regio erigere, ibique ludimagistros, professores, rectores, subrectores vocare et dimittere, numerum eorum augere vel minuere nec non directores, seu curatores scholarum quarum vis tam locales, quam superiores et supremos e suae confessionis hominibus eligere, rationem, normam et ordinem docendi atque discendi, salva Altefatae Suae Majestatis quod scholas etiam hasce Regiae supremae inspectionis, uti praemissum est, via legalium Regni Dicasteriorum exercendae potestate ordinare, futuris semper temporibus liceat Evangelicis utriusque Confessionis. Coordinatione tamen literariae institutionis erga demissam Statuum et ordinum propositionem per Suam Majestatem determinanda ad has perinde scholas extendenda.“

Ily világos és félremagyarázhatlan lévén iskolai ügyeinkre nézve épen most idézett törvény, azon pontozatokra, melyeket a közoktatási miniszter legközelebb egyházunk főgondnokainak a felekezeti közép és felső iskolák feletti legfőbb felügyeleti joggyakorlásának módjáról véleményezés végett megküldött, válaszolnunk alig lehetne egyebet, mint-hogy mi a legfőbb felügyeletnek azon módját, a melyet a miniszter célba vesz, nemcsak azért nem tartjuk elfogadhatónak, mivel a „Pontozatok“ irányzata az 179°/₁. XXVI. törvénycikk alkotása óta gyakorlott legfőbb felügye-

let természetétől eltérő folytonos beavatkozási szándéklato-
kat mutat, hanem főképen azért, mivel mi a legfőbb fel-
ügyelet gyakorlásának módját, azon közép és főiskolai
törvényben óhajtjuk megállapíttatni, mely törvény életbe-
léptetését a miniszter azon sajátos érvelés mellett látta
jónak mellőzni, mivel: „középkiskoláink épen most folytonos
fejlődésben levén, ezen fejlődést a materialis törvény meg-
hozatala csak gátolhatná.“ Azonban mi ezen törvény létre-
jöttét gyakran sürgettük s ezután is sürgetni szándékozunk.

Ezen álláspontunkból kifolyólag tehát, a miniszteri
„Pontozatok“-ra nem is kellene reflektálnunk; de tesz-
szük ezt azért, mivel a legfőbb felügyelet az 179°/₁. XXVI.
törvénycikk által részleteiben nem szabályoztatott s gya-
korlatban az állam részéről a most említett törvénycikk
alapján intéztetett, s az általunk évenként vagy félevenként
földerjesztett állaprajzi adatok, iskolai táblázatok és írott
vagy nyomtatott jelentések átvizsgálásából, s ezen eljárás
folytán szerzett tudomásul vételből állott, s mi ezentul sem
látjuk szükségét annak, hogy ezen most jelzett alaptól lénye-
gesebb eltérés történjék.

Miután pedig a legfőbb felügyelet részletenkénti sza-
bályozását többször említett „Pontozatok“ oly módon
tüntetik fel, a mily módon azt a miniszter a maga részé-
ről szabályoztatni óhajtana, legyen szabad azokra megtenni
észrevételeinket a következőkben:

A miniszteri Pontozatok kiindulási alapja a már
többször idézett 179°/₁-ki XXVI. törvénycikk rendelkezésein
alapszik, „s mivel ezen törvényben a protestánsok jogai
iskolaügyekben elegendé részletezve vannak; e jogok továbbá
az 1848. XX. törvénycikk által az unitáriusokra már is kiter-
jesztetteknek tekintendők, de kiterjesztendők a görögkele-
tiekre is, mint melyeknek autonom iskoláik vannak; az a
feladat: a legfőbb felügyelet gyakorlásának módját körül-
írni úgy, hogy egyfelől az önkormányzat jogai az által meg

ne szorittassanak, másfelől az állam közoktatási s esetleg közszolgálati érdekei kellőleg biztosítva legyenek.“

A Pontozatok ezen kiindulása az 179 $\frac{1}{4}$. XXVI. és 1848. XX. törvénycikkre való hivatkozása mellett, iskolai önkormányzatunkat egyáltalában nem sértené, ha a következő pontok tényleg nem az önkormányzat megszüntetését vennék célba. Ámde, a mint azt ki fogjuk mutatni, épen ezt célozzák, s ugyanazért mi, szemben a miniszteri Pontozatokkal, visszahivatkozunk ismét az 179 $\frac{1}{4}$. XXVI. törvénycikkre s ujolag kijelentjük, hogy nem nyughatunk bele abba, hogy minket, a még mindig fennálló törvény ellenére, miniszteri rendeletekkel kormányozzanak, s a legfőbb felügyeletet illetőleg, egyedül az alkotmányos törvényhozás által e részben alkotandó szentesített törvénynek fogunk meghódolni. S pedig annyival inkább, mivel a „Pontozatok“ már a folytonos és esetenkénti főfelügyelet megkülönböztetésével elhagyják azon törvényes alapot, melyre eleve oly körülményesen történik hivatkozás, s már ezen megkülönböztetés által a legfőbb felügyelet jogát a maga törvényes határain túl igen messzire kiterjesztik.

A mi a „Pontozatok“ azon követelését illeti, hogy „a miniszternek jogában álljon a felekezeti főhatóságok útján statisztikai adatokat szerezni be, tanévenként vagy félévenként jelentéseket kivánni, melyekben a tanrend és beosztás, a tanárok létszáma, képesítése, munkaköre, az osztályonkénti népesség, óraszám s az oktatás eredményei feltüntetve legyenek,“ miután ez egyáltalában nem új rendelkezés, s olyan, melynek iskoláink részint a táblázatok felterjesztésével, részint az iskolai évi értesítő kiadásával évenként eleget tettek eddig is, nem olyan, melynek teljesítése beleütköznék autonomiánkba.

Csakhogy annál sérelmesebb azon követelés, minélfogva: „valamely köteles tantárgy alóli fölmentésre;“ „tanfolyam

nyilvános hallgatása nélküli vizsgatételre;“ „egy év alatt több tanév végzésére, általában minden, a megállapított tanrendszer alóli kivételre vonatkozó különös engedélyek megadására, úgy a középiskolai, mint a bölcsészeti s jogi tanulmányokon is, az illető felekezeti főhatóságok meghallgatása mellett, kizárólag a vallás és közoktatási miniszter legyen jogosítva, s állami vagy egyéb tanintézetekbe való átlépésnél csak az így nyert engedélyek tekintessenek érvényeseknek.“

Miután mi saját iskoláink körében a felsorolt esetekben is autonómice intézkedtünk, ezen jogot jövőben is fenn akarjuk tartani a magunk számára, s e végből intézkedni fogunk az iránt, hogy iskoláink körében oly szabályok alkotassanak, melyek kellő garantiát nyújtsanak arra nézve, hogy ezen jogok gyakorlata iskoláink életére zavarólag hatni nem fog; amennyiben pedig az ellenkezőt fognánk tapasztalni, hajlandóbbak vagyunk inkább iskoláinkat ily kivételes esetek zaklató következményei elől az által elvonni, hogy mi a felsorolt kivételes kedvezményekben iskoláink növendékeit nem részesítjük; mert nekünk, mint autonóm felekezetnek, épen annyi jogunk van saját iskoláinkban az 179°/₁. XXVI. törvénycikk rendelkezésein belől intézkedni, amennyi van az államnak a saját vagy a királyi kath. tanintézetek körén belől.

A mi pedig azon indokolást illeti, hogy említett „intézkedést azon tekintet teszi szükségessé, hogy a felekezeti autonomia csakis a saját körén belől birjon rendelkezési joggal,“ szerintünk ezen indokolás nem állhat meg, amennyiben el nem ismerhetjük azt, hogy a mi autonomiánk csakis az ily kivételes esetek gyakorlása által hatna saját körén kívül is, mivel a rendes iskolai életfolyamon szerzett s általunk kiszolgáltatót bizonyítványok érvénye is szabályozólag kihat mindazon tanintézetekre, melyek a mi autonóm életünk körén kívül esnek; mert hiszen azt, hogy

az autonomia a maga jogi következményeiben saját körén túl is hasson, szabályozólag maga a nyilvánossági jog is követeli.

A mi a Pontozatok azon kívánságát illeti, melyszerint a felekezeti iskolák „más iskolák növendékeitől csak azon másik iskola törvényes hatóságának beleegyezésével vehessenek fel javító, pót- vagy magánvizsgálatokat,“ elfogadjuk annyival inkább, mivel ez uton oly kellemetlenségektől szabadulunk meg s esetleg oly zaklatásoktól a minisztérium részéről, melyek iskoláink nyugalmát eddigelő időnként megháborították; de a viszonyosság azt kívánja, hogy ezen rendelkezést, szemben egyéb tanintézetekkel, ezen túl mi is gyakorolni fogjuk.

Minthogy azonban, a mint a következőkből ki fog tűnni, a miniszter a legközvetlenebb folytonos beavatkozást szándékozik meghonosítani iskoláinkban, lehetetlen eleve nem tiltakoznunk a „Pontozatok“ azon felfogása ellen, a mint azok, a legfőbb felügyelet természetével ellentétben igyekeznek magyarázni ő Felsőge legfőbb felügyeleti jogát. Ugyanis itt nem kevesebbet követel a miniszter, mint azt, hogy „az állami és királyi kath. középiskolák felügyeletére alkalmazott közegek, tankerületi főigazgatók vagy egyéb megbízott egyének kiküldése által, iskoláinkat meglátogatathassa, azok vizsgálatain közegei által jelen lehessen s említett kiküldöttei által magának iskoláink ügyeiről egyenes tudomást szerezhessen.“

A mi iskoláink nyilvánosak levén, azok vizsgálatain minden a tanügy és tudomány iránt érdeklődő egyént mindenkor szívesen látunk ugyan, azonban a legfőbb felügyelet ezen magyarázatát el nem fogadhatjuk; mert ha az 179°/₁. XXVI. törvénycikk szellemét vesszük figyelembe, abból egyáltalában nem látjuk, hogy a legfőbb felügyelet joga egyszersmind a közvetlen felügyelet gyakorlásában állana.

Nekünk vannak közvetlen felügyelő közegeink, s egyáltalában nem egyezhetünk bele abba, hogy iskoláink életét kétféle közvetlen felügyelet zavarja meg, s amennyire nem vontuk soha kétségbe ő Felsége legfőbb felügyeleti jogát, épen anynyira tiltakozunk azon szándék ellen, hogy a mi iskoláink, bármily cím alatt is, a királyi tankerületi főigazgatók hatáskörébe bevonassanak. Mivel a kir. tankerületi főigazgatók megjelenése iskoláinkban egyenesen felélesztené a felekezeti féltékenységet, s egyébként is már a multban, az absolut korszak alatt, oly tapasztalatokat tettünk e tekintetben, hogy ma ezen tapasztalatok ismétlődését egyáltalában nem óhajtjuk.

Nem enyhíti ezen követelés sérelmes voltát az 1876. XXVIII. törvénycikkre való hivatkozás sem, mivel a közép-oktatásra való felügyelet, ha egykor törvény által a középiskolai törvény keretén belül országgyűlésileg szabályoztatni fog, lényegesen más alapokon lesz szervezendő, mint a népoktatási, mivel nagy mértékben más feladat s másféle előkészültséget igényel a felügyelő részéről, felügyelni a középiskolai tanárok működésére, s más ismét a népiskolai tanítók feletti ellenőrzés követelménye.

A mi pedig a jogakadémiák mai szervezetére való hivatkozást illeti, melyszerint „az államvizsgálati bizottságok tagjait már jelenben is a miniszter nevezi ki,“ ezen hivatkozás semmi jogi alappal sem bír és csak tényleges állapot, melybe a jogakadémiák 1874-ik évi törvényküli rendezése nem eléggé óvatos egyházkerületeinket belekényszerítette, mely rendezés akkor is sérelmül szolgált, s mint ilyen ellen fölirtak az egyházkerületek, sőt az országgyűléshez is folyamodtak, noha mindedig eredménytelenül. A mi különösen az államvizsgálatokra való hivatkozást illeti, az nem talál azért, mert habár a tanárok ott alkalmaztatnak is, maga az államvizsgálati bizottság az iskola körén kívül eső intézkedésnek tekinthető.

A „Pontozatok“-ban előjön a tanárképesítés fontos ügye is s azt hangsúlyozza, „hogy az autonom középiskolákban ezen túl csak okleveles tanárok, az akadémiai tanfolyamon pedig csak tudorok alkalmazandók; s mindaddig, míg a felekezetek saját magok nem állítanak tudományegyetemet, tanárjelöltjeik valamely állami egyetemen tartoznak okleveleiket megszerezni. Mi a tanárképesítést szintén oly fontos ügynek tekintjük ugyan, mint az állam, azonban megjegyezzük, hogy iskoláinkban eddig is vagy oly egyéneket választottunk tanszékeinkre, kik tanári képességüknek elvitázhatlan bizonyítékait szolgáltatták, s a kiket egyházi főhatóságaink személyesen ismertek, vagy a kik a tudományos és paedagogiai irodalom terén kitüntették magukat, vagy végre a kik kiképzetésüket valamely hazai vagy külföldi egyetemen nyerték. Mi örömmel vesszük, ha tanáraink maguknak oklevelet szereznek, ha tanári vagy tudori szigorlatokat tesznek, mivel a tanári oklevelet és tudori diplomát, kétségkívül oly külső qualificationak tartjuk, melyre mindazoknak szükségük van, kik szakképzettségüknek jelét sem a gyakorlati tanítás, sem a tudományos irodalom terén nem adták, noha oly mereven, mint a „Pontozatok“ ezen követelést nem látjuk szükségesnek fölállítani, s fennakarjuk tartani azon szabadságunkat, hogy ne csak okleveles tanárokat és tudorokat, hanem oly egyéneket is válasszassunk, kik paedagogiai és tudományos képzettségöknek az irodalom terén adták jelét.

A mi a „Pontozatok“ azon követelését illeti, hogy mint az az 1876. XXVIII. törvénycikkben a népiskolákra vonatkozólag meg van szabva, a gimnáziumok és akadémiákra vonatkozólag is érvényesüljön, melyszerint a tanárok által használt könyvek és kéziratok, a minisztériumhoz fölterjesztendők, nem foglalnak-e magokban állam-, alkotmány- vagy törvényellenes tanokat: mi ezen követelést, szemben a magasabb tanintézetekkel, esetleg igen tágkörűnek látjuk,

mivel a jelzett cél alatt nem mondjuk, hogy lappang, de lappanghat a tudományos törekvések szabadságának megszorítási szándéka is, a mit pedig a tanítási szabadság elve meg nem tűr. Egyébiránt a kinyomtatott tankönyveket a miniszter közegei által megszerezheti, évi tudósításainkból azok teljes címeit megolvashatván, s gimnáziumainkban a tanrenddel együtt a könyvek is ki lévén jelölve, az ellenőrzés egyáltalában nem nehéz. Más tekintet alá esnek már a kéziratok, mivel azok az írók magán tulajdonait képezik, s kérdéses, hogy van-e bárkinek is joga azon füzeteket felülvizsgálat végett bekövetelni, melyek a nyilvánosság előtt még nem forogtak?

A mi a „Pontozatok“ azon követelését illeti, melyszerint a „miniszter oly felekezeti közép vagy felső iskolákat, melyeknek tanárai államellenes üzemekbe bonyolulnak, az illetékes törvényszék s királyi ügyészség közbejöttével meg-ejtendő vizsgálat után, a vétkeseknek bizonyult tanárok elmozdítását a felekezeti főhatóságtól követelheti, s ha ez által a baj nem orvosolható, illető iskolákat egyidőre vagy véglegesen bezáráthatja, ő Felségéhez teendő előterjesztés után;“ miután ezen intézkedés minket mindaddig nem érintet, míg magyar alkotmányos kormányzat alatt élünk, a hazaellenes irányu iskolák ellen pedig az államnak magát minden módon védenie kell: ez oly intézkedés, melyet elfogadunk, s melyet a majd megalkotandó közép és főiskolai törvénybe felveendőnek tartunk. Különben megjegyezzük, hogy meggyőződésünk szerint hibásan jár el a kormány, midőn nem magyar tannyelvű főgimnáziumokat a magyar korona területén megtűr, mivel ezek nemcsak a nemzeti-ségi bujtogatás fő és legveszedelmesebb fészkei, hanem paedagogiai szempontból is képtelenségek, amennyiben magyar tannyelvű egyetemeinkre növendékeiket nem képesithetik s így egy nagyszámu ifjuságtól megvonják azon

lehetőséget, hogy Magyarország területén, esetleg mint államhivatalnokok alkalmazást nyerhessenek.

Végül a „Pontozatok“-ban arról van szó, hogy „joga legyen a miniszternek, ha szükségét látja, az iskolai alapítványokról évenkénti kimutatást kérni, szükség esetében az ügyiratokat és számadásokat bekövetelni, s ha az alapítványok csönkulást szenvednének, vagy veszélyben forognának, s a bajon a felekezeti főhatóságok útján segíteni nem lehetne, az ügy állásáról és az orvoslás módja iránt ő Felségéhez jelentést tenni.“

Miután ő Felségének legfőbb felügyeleti joga az 179°/₁. XXVI. törvénycikk által ez irányban is biztosítva van, különös intézkedések szükségét nem látjuk. A mi az évenkénti általános számadások fölterjesztését illeti, ez ellen kifogást nem tehetünk, azonban a részletes számadások követelése szintén túlmegy azon jogon, melyet a legfőbb felügyelet fogalma megszab. Különben ez irányban maga az autonom egyház saját érdekében intézkedni fog a lehető legcélszerűbb orvoslatról, a convent útján.

Mindezek után nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy amennyiben a „Pontozatok“ több helyt, részint nyiltan, részint leplezetten, ezen rendelkezések egy tetemes részét úgy tüntetik fel, mint a különféle nemzetiségek ellen alkotandó óvó rendszabályokat: tiltakozunk azon felfogás ellen, mintha nekünk ezen rendelkezéseket épen ezért kellene elfogadnunk, s tiltakozunk az ellen is, hogy a nemzetiségekkel szemben, mi képezzük az állam fedezetét, s mi viseljük azon odiumot, mely esetleg az állam rendelkezései folytán, egyik-másik nemzetiség részéről származhatnék. Miután az, hogy a törvények tiszteletben tartassanak a nemzetiségek részéről, egészen állami ügy, ne igyekezzék az állam a mi ref. felekezetünket, mint a saját előharcosait ezen téren előretolni, hanem gondoskodjék arról, hogy a köztörvények áthágói érdemlett büntetésben részesüljenek.

Végül nem hallgathatjuk el azon óhajtásunkat, hogy bár már az állam és egyház közti viszonyok, a vallásszabadságról, kötelező polgári házasságról, közép és főiskolai ügyeinkről alkotmányos uton törvényhozásilag rendeztetnének; mivel azon controversiák, melyek jelenleg a félreértésekből erednek, csak ezen törvények megalkotása által enyészthetők el, s a szabad egyház a szabad államban csak ez uton lesz megvalósítható.

Sárospatak, 1879. június 22.

Fegyzette

Hegedűs László,

küldöttségi elnök.

Kun Pál,

bizottsági jegyző.

Dr. BALLAGI GÉZA

